

IN HET BOS

daar woont de boswachter

Een huisje aan de rand van het bos, met rood-groene luiken: vroeger woonde daar de boswachter. Nu kun je zo'n boswachtershuisje vaak huren als vakantiewoning. Maar hoe romantisch het nu is om wakker te worden tussen de hertjes, vroeger was het bikkelen, zonder elektriciteit en stromend water.

Daar gaat ze dan: vol goede moed op weg naar oma in het bos, met een mandje vol lekkers aan de arm, onderwijl bloemetjes plukkend. Roodkapje. Naar oma, die in zo'n prachtig boshuisje woont: met rood-groen geverfde luiken, een ketel water op het vuur en geruite gordijntjes voor de ramen. Rieten dak, planken vloeren en de geur van vers hout. Helaas gooit de wolf in het sprookje wat roet in het eten, maar gelukkig zorgt de jager ervoor dat ze nog lang en gelukkig leven.

in Nederland, met name op de Veluwe en in Drenthe, maar ook in Brabant, op de Waddeneilanden en langs de kust – bij Schoorl bijvoorbeeld. Bebossing, dat was het middel om die verstuivingen te stoppen. Bomen planten dus. Die verstuivingen waren ontstaan doordat de vele schapen de heidevelden hadden afgegraasd, net zo lang tot het onvruchtbare en woeste grond werd. Dat bos ook voor een fraaier landschap zorgt, de wind doet

Van woeste grond naar bos

Boshuisjes als waar Roodkapjes oma in woonde: ze bestaan nog. Het zijn de oude boerderijen die ruim een eeuw geleden door Staatsbosbeheer in gebruik werden genomen. Of het zijn de boswachtershuizen die vanaf 1899 werden gebouwd, toen Staatsbosbeheer van de staat de opdracht kreeg om Nederland te beschermen tegen overwaaiend zand. Want er bevonden zich toentertijd nogal wat zandverstuivingen

breken en de lucht zuivert, dat deed er aan het einde van de negentiende eeuw nog niet zo veel toe: mooi meegenomen, maar geen hoofdzaak. Joop Kalb, oud-houtvester en regiohoofd bij Staatsbosbeheer, weet te vertellen dat die bebossing van ruim een eeuw geleden een enorme operatie was. "Het gebied rond Kootwijk was bijvoorbeeld een van de eerste die bebost werd. De boerderij 'Groot Vogelzang' werd opgekocht en als boswachterswoning in gebruik genomen. Op die manier kon je goed toezicht houden op de bebossing, want daar was je niet in een keer ➡

Boswachters geven ook rondleidingen,
zoals hier op Texel.

mee klaar: het was zeer arbeidsintensief om op die zandgronden bebossing voor elkaar te krijgen. Daarom moest de boswachter daar ter plekke wonen; het werd zelfs verplicht om in een dienstwoning te trekken.” Naast de Veluwe en Drenthe, werden er ook bossen aangelegd in Brabant, op de Waddeneilanden en langs de kust. En overal waar dat gebeurde, kwam een boswachtershuis voor de boswachter. Eigenlijk was-ie in de begintijd een soort werkbaas: in werkschuren kwamen ’s morgens de bosarbeiders bijeen en werd het werk verdeeld. In het begin was er maar één boomsoort die op die zandgronden wilde groeien: de grove den. Deze werd veel gebruikt in de mijnbouw, om mijngangen te stutten. Dat hout was populair, want het ging kraken als er gevaar voor instorting bestond en werkte op die manier als waarschuwingsmiddel voor de mijnwerkers.

Bikkelen

Mocht je een romantisch idee hebben bij het wonen in een boswachtershuisje, toen had het niets met romantiek te maken. “Vroeger was het bikkelen hoor,” zegt Joop Kalb. “Geen elektriciteit, geen stromend water – want water haalde je uit de put – en geen voermiddel; en dat terwijl de dienstwoningen allemaal afgelegen lagen. Bovendien moesten de boswachtersvrouwen mede het bedrijf leiden: de woning was tevens het afleveradres van goederen en dergelijke. Was de boswachter niet thuis, dan kwam die taak op de vrouw neer. Je leefde geïsoleerd, maar als

er mensen van buiten kwamen, was jij wel altijd het aanspreekpunt. Veel boswachters hielden kantoor aan huis, en zodoende had je altijd mensen over de vloer. Dat moet je liggen.” Op Terschelling, vertelt Joop Kalb, was dat het extreemst: “Iedereen die van wal kwam, kwam als eerste bij de boswachter aan en moest natuurlijk van koffie worden voorzien. Door zo’n kantoor aan huis, werd je 24 uur per dag met je werk geconfronteerd. Daar hebben we op een gegeven moment een einde aan gemaakt, dat was niet langer verantwoord. Er was een apart kantoor nodig, zodat er ook kantoor tijden konden worden aangehouden.” Werd de boswachter in eerste instantie in de boswachtershuizen gestationeerd om de bebossing en houtproductie voor de mijnen in goede banen te leiden, later ging landschapsverzorging een belangrijker rol spelen. En vooral vanaf de jaren zestig nam de recreatie enorm toe – mensen kregen meer vrije tijd. Daarmee veranderde de rol van de boswachter en werd hij meer iemand die het publiek begeleidde. Kwamen er aan het eind van de jaren vijftig nog maar zo weinig mensen naar het bos dat bosarbeiders het zelfs meldden als ze dagjesmensen hadden gezien, inmiddels trekken er miljoenen mensen per jaar de bossen in.

Hond, hoedje & geweer

Door de veranderende rol van de boswachter, is de verplichting om als boswachter in een boswachtershuis te wonen inmiddels afgeschaft. Bovendien: voor veel mensen werd het steeds minder aantrekkelijk om ➡

Het boswachtersleven kan avontuurlijk zijn. Dit is een ‘boomfiets’, waarmee je omhoog kunt klimmen om boomzaden te verzamelen.

In Staphorst stond tussen de jonge beplanting een van de eerste boswachterswoningen.

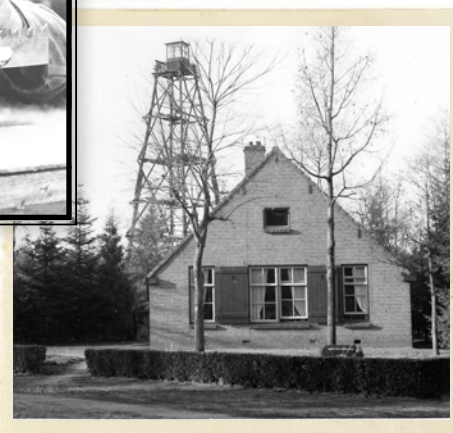
Het Veluwe Speulderbos is een van de oudste bossen van Nederland.

Deze kapschuur in Beuningen (Overijssel) stamt uit 1956. Tegenwoordig doet-ie dienst als vakantiewoning onder de naam Puntjan.

Regelmatig vijlen is belangrijk voor het onderhoud van een zaag.

Vanuit de brandtoren achter de woning kon brand vroegtijdig worden ontdekt.

‘Het was bikkelen, geen elektriciteit, geen stromend water en geen vervoermiddel; en dat terwijl de woning afgelegen lag. Boswachters-vrouwen werkten volop mee’

in zo’n boswachterswoning te wonen, zegt Joop Kalb. “Mensen hadden er geen zin meer in: met opgroeiende kinderen was het niet erg praktisch om ver buiten het dorp te wonen. Bovendien werd het bos steeds makkelijker bereikbaar doordat steeds meer mensen beschikking kregen over eigen vervoer.” Toch zijn ze nog altijd te vinden, de boswachters die in een dienstwoning resideren – al is het standaardbeeld van een boswachter met een hond, een hoedje en een geweer vooral een clichébeeld, zegt boswachter Evert Thomas uit het Drentse Elp. Hij kijkt vanuit zijn boswachterswoning over het Elpermeer en woont aan de rand van een groot bosgebied – buren heeft hij niet. “In 1987 werd ik hier aangenomen en toen was het nog verplicht om in een dienstwoning te wonen. Niet lang daarna is dat afgeschaft, en inmiddels hebben mijn vrouw en ik dit huis gekocht. Hoewel ik ben opgegroeid in de Randstad, vind ik het hier heerlijk: niemand die aan je kop zeurt dat je te veel herrie maakt – ik houd wel van die vrijheid.” Ook zijn vrouw is op die vrijheid gesteld, aan de afgelegen ligging van hun huis storen ze zich niet. “We hebben steeds de keuze: zoeken we de gezelligheid op of kiezen we voor onze rust.” Het mooiste van buiten wonen, vindt Evert Thomas, is misschien wel wanneer hij in de schemering bij een dassenburcht gaat zitten. “Links van me hoor ik dan een reebok blaffen, rechts schiet er een haas voorbij en onder-tussen komt er een vos uit het hol gekropen – mijn avond kan dan niet meer stuk.” Ook op Vlieland woont boswachter Erik Saaltink nog in een dienstwoning, uit begin 1900. “Ik woon aan de rand van de bebouwde kom, dat is heel plezierig want je zit niet in het dorp maar je hebt wel alle gemakken

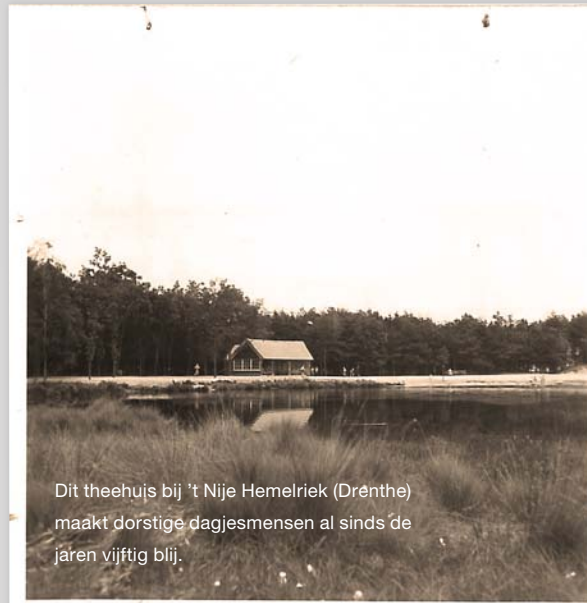
bij de hand. Mijn vrouw en ik zeggen altijd: we hebben de mooiste televisie van Nederland. Vanuit het voorraam hebben we uitzicht op het wad, dat elke dag een nieuw beeld oplevert: soms hebben we zelfs zeehonden op de zandbanken liggen. En aan de achterkant begint het bos.” Voordat Erik Saaltink op Vlieland ging wonen, woonde hij al in een boswachtershuis in Zuid-Groningen. “Dat was ook een adembenemende plek, daar kwamen de Hooglanders en schapen tot aan je tuin. Het enige nadeel van wonen in een boswachtershuis is dat je eruit moet als je met je werk stopt. Maar ik heb geleerd me niet te hechten aan de woningen waar ik woon, ik kijk liever naar de mooie periodes die ik in die huizen heb gehad.”

Boswachter nieuwe stijl

Nieuwe boswachters wonen tegenwoordig niet meer automatisch in het bos, sterker nog: er zijn er zelfs die midden in de stad wonen, zoals boswachter Marieke Schatteleijn. Zij woont op een bovenwoning in Amsterdam-West, met gelukkig nog wel uitzicht op een park. “Dat is ook wel een beetje mijn redding hoor, en natuurlijk een luxe als je in Amsterdam woont.” Het kantoor waar ze werkt, huist op een mooie, oude buitenplaats: landgoed Elswout, net achter Haarlem. Voor de nieuwe generatie boswachters is het niet meer zo makkelijk om in een boswachterswoning te wonen. “Het wonen in de stad heeft ook veel ➡

NATIONALE BOOMFEESTDAG

Grote kans dat je er als kind een keer aan mee hebt gedaan: de Nationale Boomfeestdag. Begonnen in 1957, naar aanleiding van een milieuconferentie van de Verenigde Naties. Bij de eerste boomplantdag – zoals het vroeger heette – deden 1600 kinderen mee, tegenwoordig zijn dat er meer dan 100.000.

Dit theehuys bij 't Nije Hemelriek (Drénthe) maakt dorstige dagjesmensen al sinds de jaren vijftig blij.

Het was vaak keihard werken.

TEKST CAROLINE BUIJS FOTOGRAFIE ARCHIEF STAATSBOSBEHEER

voordelen, met alle creativiteit die er heerst. Maar als ik de kans zou krijgen om in een dienstwoning te kunnen wonen, zeg ik geen nee.” Marieke Schatteleijn is, zoals ze het zelf zegt, de ‘communicatie-boswachter’ en zorgt ervoor dat bezoekers kunnen genieten van de natuurgebieden die zij beheert. “Een moderne boswachter zit veel binnen, meer dan mensen denken. Je hebt heel veel terreinen waar je zo veel mogelijk voor wilt bereiken, en dat gebeurt tegenwoordig ook aan de vergader- tafel en achter de computer. Maar ik let erop dat ik genoeg buiten kom, door ook de tijd te nemen om een nieuwe excursie uit te zetten bijvoorbeeld.”

Boshuis wordt vakantiehuis

Inmiddels worden de leeggekomen boswachtershuizen (maar ook oude molenaarswoningen en vroegere onderkomens van veengravers en bosarbeiders) als vakantiewoningen verhuurd door Staatsbosbeheer. Zo blijft het cultuurhistorisch erfgoed bewaard en kan met het opgebrachte geld de natuur worden beschermd. En dus kun je je nu verheugen op het logeren in zo’n oud oma-van-Roodkapje-achtig-boshuis met rood- groen geverfde luiken, waar het natuurlijk naar zuiver vers hout ruikt, de plankenvloeren gezaagd zijn van bomen uit het bos van Staatsbosbeheer en waar je een haardvuurtje kunt laten knapperen – opgestookt met hout uit eigen bos. Leefde de boswachter vroeger wel erg afgelegen, nu betekent dat: wakker worden door het gefluit van de vogels en in de weide omtrek

geen burens te bekennen. Misschien wordt de stilte soms verstoord door een wegschietend konijntje of een springende ree. En waren de leefomstandigheden van de boswachter een eeuw geleden gerust spartaans te noemen, nu zijn de woningen ruim en comfortabel ingericht – maar bovenal ook sfeervol, met fijne robuuste meubelen en kraakverse lakens. De meeste voormalige boswachtershuisjes vind je in Gelderland en Overijssel, inderdaad precies de plekken waar het een eeuw geleden allemaal begon en waar op woeste zandgronden de mooie bossen van nu zijn ontstaan. ●

Voor informatie over het huren van een oud boswachtershuisje, kijk op:
[Staatsbosbeheer.nl/overnachten.aspx](https://staatsbosbeheer.nl/overnachten.aspx)

Voor twitterende boswachters en ander boswachternieuws: [Staatsbosbeheer.nl/Contact/Volg%20boswachters.aspx](https://staatsbosbeheer.nl/Contact/Volg%20boswachters.aspx)